

UPPSALA
UNIVERSITET

REMISSVAR

2020-02-25 UFV 2019/2284

Utbildningsdepartementet

Handläggare:
Kim Solin

Uppsala universitet
Områdeskansliet för humaniora
och samhällsvetenskap

Box 256
SE-751 05 Uppsala

Telefon:
+46 72 9999370
kim.solin@uadm.uu.se

**Yttrande över betänkandet För flerspråkighet,
kunskapsutveckling och inkludering *Modersmålsundervisning
och studiehandledning på modersmål (SOU 2019: 18)***

Uppsala universitet har av Utbildningsdepartementet anmodats att inkomma med yttrande över ovan nämnda betänkande.

Bifogat yttrande har utarbetats av universitetslektor Anne Reath Warren, universitetslektor Hassan Sharif, universitetsadjunkt Marita Gareis, universitetsadjunkt Simeon Oxley och fil.dr Birgitta Hellqvist, samtliga vid Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier. Synpunkter har också inhämtats från Enheten för flerspråkighet vid Uppsala kommun.

Universitetet överlämnar expertgruppens yttrande som sitt svar på remissen.

Beslut i detta ärende har i rektors frånvaro fattats av undertecknad prorektor i närvaro av universitetsdirektör Caroline Sjöberg, efter föredragning av utbildningsledare Kim Solin. Närvarande därutöver var akademiombudsman Per Abrahamsson och Uppsala studentkårs ordförande Johannes Bäck.

Anders Malmberg

Kim Solin

Sammanfattning

Uppsala universitetet välkomnar utredningen och dess förslag till förändringar. Utredningen har ett tydligt barnrättsperspektiv och de föreslagna förändringarna kommer på sikt att höja undervisningens kvalitet och positivt bidra till social och kunskapsmässig utveckling hos elever med annat modersmål än svenska. En förutsättning för detta är att ämnet modersmål, som en följd av förslagen, får en ökad status och att kvaliteten och tillgänglighet garanteras över hela landet.

Universitetets expertgrupp vill särskilt betona vikten av att detta förändringsarbete sker i nära samarbete med forskare och verksamma modersmållärare.

Expertgruppen vill vidare understryka betydelsen av att skolor och huvudmän ges ett aktivt stöd i detta utvecklingsarbete som innebär stora organisatoriska utmaningar, vilka annars riskerar att bromsa takten i utvecklingen av undervisning i ämnet. Det råder idag stor brist på lärare i modersmål och utredningens angelägna och nödvändiga förslag innebär en ökad efterfrågan på undervisning i ämnet. Det är därför av yttersta vikt att följa utredningens rekommendationer för att utveckla lärarförsörjningen i ämnet modersmål.

Expertgruppen instämmer i att Uppsala universitet har hög kompetens, förutsättningar och vilja att, i samverkan med övriga lärosäten och under förutsättning att medel anslås, utöka nuvarande uppdrag som gäller utbildning, fortbildning och forskning om modersmål samt modersmålsundervisning och studiehandedning på modersmål och välkomnar ett samordningsuppdrag för forskarskolan.

Nedan utvecklar expertgruppen sina synpunkter på utredningens förslag i den ordning som de tas upp i betänkandet.

Kommentarer till utredningens förslag och bedömningar om modersmålsundervisning

Att ämnet modersmål ska regleras i timplanen innebär att eleven får 60 minuter garanterad undervisningstid per vecka samt att undervisningen blir ett naturligt inslag i skoldagen. Förslaget likställer modersmål med övriga ämnen och stärker ämnets status, vilket påverkar elevers intresse och gör att modersmållärare blir en mer naturlig del i lärarkollektivet. Expertgruppen menar emellertid att den konsekvens av förslaget som innebär att modersmål inte kan läsas som språkval eller elevens val kan

medföra problem, då detta missgynnar elever som vill fördjupa och bredda sina kunskaper i ämnet under mer än timplanens garanterade tid.

Att eleven ska erbjudas undervisning i modersmål under hela sin skoltid (grundskola och gymnasieskola) är i enlighet med utredningens egna analyser och aktuell forskning (se t.ex. Bylund & Díaz, 2012¹; Hyltenstam & Tuomela, 1996²). I detta sammanhang vill expertgruppen också betona vikten av förskolans arbete för att barn ska kunna utveckla flerspråkighet och ställer sig bakom utredningens uppmaning till regeringen att tydligare reglera rätten till undervisning i modersmål i förskoleklassen.

Vidare välkomnar expertgruppen förslaget att antalet deltagande elever inte ska begränsa huvudmannens skyldighet att anordna undervisning i ämnet. Denna förändring är en viktig förutsättning för en likvärdig tillgång till undervisning i modersmål i hela landet.

De elever som kommer till Sverige utan vårdnadshavare har alla ett (eller flera) modersmål. Expertgruppen vill betona vikten av att även dessa elever har rätt till undervisning i sitt (eller sina) modersmål. Utredningens förslag ger dessa elever samma förutsättningar för social och kunskapsmässig utveckling som elever med vårdnadshavare i Sverige. Förslaget är också ett sätt att synliggöra de ensamkommandes utsatta position.

Som en följd av ökad migration och globalisering ökar antalet flerspråkiga individer i samhället. Flerspråkighet måste enligt expertgruppen betraktas som en tillgång och något som bör tas tillvara och utvecklas i så stor utsträckning som möjligt. Rätten till undervisning i mer än ett språk gynnar såväl individens utveckling som samhällets.

Expertgruppen stöder vidare förslaget att modersmål fortsatt ska vara ett frivilligt ämne: såväl ökad undervisningstid som val av språk, identitet och kultur för elever med annat modersmål än svenska bör vara ett positivt val och inte tvingande. Däremot, som ett led i arbetet för att höja ämnets status, bör eleven inte längre ges möjlighet att avbryta sitt deltagande under läsåret, vilket enligt utredningen tidigare har haft en negativ inverkan på undervisningens kvalitet och lärarnas arbetssituation. Att

---

¹ Bylund, E., & Díaz, M. (2012). *The effects of heritage language instruction on first language proficiency: a psycholinguistic perspective*. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 15(5), 593–609. <https://doi.org/10.1080/13670050.2012.676620>

² Hyltenstam, Kenneth & Tuomela, Veli 1996. *Hemspråksundervisningen i* Hyltenstam, K. (red.), *Tvåspråkighet med förhinder*. Lund: Studentlitteratur.

modersmål schemaläggs under skoldagen och på sikt har fler välutbildade lärare torde medföra att avhoppen minskar.

Utredningen föreslår att Skolverket ges i uppdrag att ta fram ett ramverk för bedömningen av en elevs grundläggande kunskaper i modersmål. Bedömningen idag sker relativt godtycklig och ett nationellt ramverk för bedömning är ett likvärdighetskrav. Expertgruppen menar emellertid att grundläggande kunskaper inte är ett objektiva begrepp och att ramverket måste mäta för elevens utveckling relevanta kunskaper och färdigheter. Därför är det av största vikt att Skolverket, om man får detta uppdrag, utarbetar ramverket i nära samarbete med forskare och verksamma lärare och ger aktuell forskning och beprövad erfarenhet tillräckligt inflytande. För den enskilde elevens utveckling kan det vara avgörande om hen på felaktiga grunder bedöms inte ha tillräckliga kunskaper för att ha rätt till modersmålsundervisning.

Expertgruppen välkomnar vidare förslaget att förstärka rätten till modersmålsundervisning i teckenspråk för elever som går integrerat i grundskolan. De flesta av dessa elever har hörande vårdnadshavare och saknar därför denna rätt.

Kommentarer till utredningens förslag och bedömningar om studiehandledning på modersmålet

Under förslaget om förstärkt rätt till studiehandledning på modersmål för nyanlända elever tar utredningen upp tidigare studier och rapporter som bekräftar vikten av denna insats samt att elever i nuläget inte får studiehandledning i den omfattning som de har behov av. Expertgruppen bedömer att det är mycket viktigt att stärka elevens rätt till studiehandledning då denna gynnar elevens sociala och kunskapsmässiga utveckling och bidrar till att eleven lotsas in i det svenska skolsystemet (Reath Warren, A., 2016³). Studiehandledning är enligt forskningen en betydelsefull investering för en hållbar inkludering.

Omfattningen av och kvaliteten i studiehandledning varierar över landet. Skolverket publicerar artiklar och har utvecklat webbstöd för studiehandledare men det är svårt att veta i vilken grad detta når ut till skolor och lärare. Med utredningens förslag att ge Skolverket i uppdrag att samordna och driva utvecklingen av studiehandledning på modersmålet kommer Skolverket också att kunna följa upp arbetet i skolorna. Det är av stor vikt att detta uppdrag genomförs i samarbete med forskare och verksamma lärare. Expertgruppen stödjer förslaget och menar att såväl statlig

---

³ Reath Warren, A. (2016). *Multilingual study guidance in the Swedish compulsory school and the development of multilingual literacies*. Nordand, 11(2), 115–142.

samordning som förankring i aktuell forskning är nödvändig för att garantera kvalitet och likvärdighet.

Utredningen vill inte införa särskilda behörighetskrav för studiehandledare men bedömer att huvudmannen bör se till att den som arbetar som studiehandledare deltar i kontinuerliga kompetensutvecklande insatser. Expertgruppen menar att detta inte är tillräckligt. Även om det idag saknas behöriga studiehandledare i skolorna måste också dessa på sikt omfattas av något slags behörighetskrav. Detta kan t.ex. utgöras av en genomgången introduktion i ämnet och auskultation hos en erfaren kollega. Det finns exempel på lyckade erfarenheter av detta i Uppsala kommun.

Kommentarer till utredningens bedömning gällande fjärrundervisningen.

Expertgruppen ställer sig bakom utredningens bedömning att fjärrundervisningen behöver utvecklas. Goda exempel på fjärrundervisning finns på flera håll i Sverige, t.ex. i Uppsala kommun. Fler elever kan med detta verktyg få undervisning och stöd av hög kvalitet. Det är emellertid viktigt att respektera huvudregeln att undervisning i modersmål samt studiehandledning ska ske i klassrummet. Expertgruppen vill också särskilt understryka vikten av att tekniken fungerar, att det finns en vuxen i rummet och att modersmåls lärare och studiehandledare får fortbildning i teknik och digitalisering, då detta är en förutsättning för en didaktiskt och metodiskt fungerande fjärrundervisning.

Kommentarer till utredningens rekommendationer om att stärka och utveckla lärarförsörjningen i ämnet modersmål

Expertgruppen välkomnar förslaget som gör det möjligt att bli behörig i ämnet modersmål inom ramen för en flexibla grundlärarutbildning (1-3 och 4-6) samt förslaget om ändrade krav för behörighet att undervisa i modersmål. Med det senare förslaget kan lärare i samtliga språk bli behöriga i ämnet. Utredningen ställer sig bakom ett förslag i en tidigare utredning (SOU 2018:17) som innebär att en lärare blir behörig att undervisa i modersmål genom att komplettera sin lärarutbildning med 30 högskolepoäng ämnesstudier i språkdidaktik med inriktning mot undervisning i ämnet modersmål. Expertgruppen stöder även detta förslag.

I dagsläget erbjuds ämneslärarutbildning i modersmål i ett fåtal språk. Expertgruppen ställer sig bakom förslaget att utreda hur universitet och högskolor skulle kunna erbjuda utbildningar i ämnet modersmål inom ramen för lärarutbildningen i fler språk. Språkvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet ger, i samarbete med Institutionen för pedagogik, didaktik och

utbildningsstudier, modersmåsläraryt utbildning om 30 hp i serbiska, kroatiska och bosniska fr. o. m. HT 2019 och fr. o. m. HT 2020 samma utbildning även i albanska, finska och polska. Språkvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet har omfattande kompetens i forskning och utbildning i ett stort antal språk och tillsammans med Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier kommer man att kunna erbjuda utbildning och fortbildning för modersmåslärare i ett flertal språk.

Expertgruppen ställer sig bakom förslaget att ta bort kravet på att ha språket som modersmål för att kunna bli behörig som modersmåslärare. Verksamma lärares erfarenhet är att såväl elever som föräldrar ibland ställer sig tveksamma till undervisning av en lärare som inte talar deras egen varietet av modersmålet. Det är en pedagogisk utmaning att tydliggöra att modersmålskompetens endast är en parameter i bedömningen av kvaliteten i undervisningen. Expertgruppen ser styrkan i att förslaget jämställer modersmåslärare med övriga språklärare och betonar den språkliga och kommunikativa betydelsen i modersmålsundervisningen. Förslaget betonar vikten av professionalism i yrket och signalerar också att ingen i förväg är automatiskt exkluderad från att undervisa i ämnet.

Vidare välkomnar expertgruppen utredningens bedömning att lärare i ämnet modersmål bör anställas som adjungerade adjunkter. Uppsala universitet har omfattande och goda erfarenheter av lärare med viss del tjänstgöring i skolan och viss del vid lärosätet. Med erfarenhet av didaktik och metod i skolan kan adjungerade adjunkter förbereda blivande lärare inom lärarutbildningarna och stärka yrkesgruppens legitimitet. Närvaron av lärare, verksamma i olika skolformer vid universitet och högskolor, ökar lärares och forskares möjligheter att bli praktiklitterata och ökar också de adjungerade adjunkternas forskningslitteracitet. De adjungerade adjunkterna fungerar också som en länk mellan lärosätet och skolornas huvudmän.

Expertgruppen stöder förslaget om inrättandet av forskarskola i ämnet modersmål för att stärka forskningsanknytningen i lärarutbildningen i ämnet och för att kunna utbilda fler modersmåslärare med bibehållen kvalitet. Förutsatt att medel anslås åtar sig gärna Uppsala universitet en utökning det nuvarande regeringsuppdraget (Regeringsbeslut II:8 2019-12-19) för utbildning, fortbildning och forskningsinsatser när det gäller modersmål samt modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål och välkomnar ett samordningsuppdrag för forskarskolan.

Expertgruppen ställer sig bakom bedömningen att det behövs en långsiktig kompetensförsörjningsstrategi som syftar till att öka behörigheten bland de verksamma modersmåslärarna.

Expertgruppen vill särskilt peka på att det bland obehöriga modersmåslärare finns sådana utan pedagogisk högskoleexamen men med andra typer av universitetsexamina. En möjlig och relativt enkel insats vore att validera deras kunskaper och erbjuda kompletterande modersmåslärarytbildning.

Slutligen instämmer expertgruppen i utredningens bedömning att undantaget från kravet på legitimation och behörighet för lärare i ämnet modersmål bör ses över. Förutsättningen är dock att antalet behöriga lärare ökar över tid till följd av implementering av utredningens förslag om likvärdig tillgång till undervisning i modersmål och studiehandledning samt stärkt lärarförsörjning i ämnet modersmål.